

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ DAİRE

J.A VE A.A/TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no. 80206/17)

KARAR

Madde 2 ve Madde 3 (usule ilişkin) • Sınır dışı etme (Irak) • Başvuranların ve çocuklarının, taleplerine ilişkin yeni bir *geleceğe yönelik (ex nunc)* değerlendirme yapılmaksızın sınır dışı edilmeleri bir ihlal oluşturacaktır • İlgili dava koşullarına ve geri dönüşlerinde karşılaştıkları risklere ilişkin olarak yerel makamlar tarafından yapılan değerlendirme, Madde 2 ve 3'ün gerekliliklerini karşılamamıştır.

Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır. Mahkeme'yi bağlamamaktadır.

STRAZBURG

6 Şubat 2024

KESİN KARAR

06/05/2024

İşbu karar, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesi uyarınca kesinleşmiştir. Editoryal revizyona tabi tutulabilir.

J.A. ve A.A. / Türkiye davasında,

Başkan,
Arnfinn Bârdsen,
Hakimler,
Jovan Ilievski,
Pauliine Koskelo,
Saadet Yüksel,
Lorraine Schembri Orland,
Frédéric Krenc,
Davor Derencinovic

ve *Daire Yazı İşleri Müdürü* Hasan Bakırcı'nın katılımıyla, Daire halinde toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Daire),
16 Ocak 2024 tarihinde kapalı oturumda gerçekleştirilen müzakerelerin ardından,
Söz konusu tarihte aşağıdaki kararı vermiştir:

USUL

1. Davanın nedeni, Türkiye Cumhuriyeti aleyhine İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesi uyarınca 18 Kasım 2017 tarihinde J.A. ve A.A. adlı iki Irak vatandaşı tarafından Mahkemeye sunulan (80206/17 sayılı) başvurudur. Daire, resen, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 47 § 4. maddesi uyarınca başvuranların isimlerinin gizli tutulması yönünde karar vermiştir.

2. Başvuranlar, İstanbul'da avukatlık yapan Sayın E. Kafadar tarafından temsil edilmektedir. Türk Hükümeti ("Hükümet"), kendi Vekili tarafından temsil edilmektedir.

3. 24 Kasım 2017 tarihinde, başvuranların avukatı, Mahkeme'den, İçtüzüğün 39. maddesi uyarınca, başvuranların Irak'a sınır dışı edilme tehdidinin askıya alınmasını talep etmiştir.

4. Geçici tedbir talebinin incelenmesinin ilk ertelenmesinin ve taraflardan daha fazla bilgi alınmasının ardından, Mahkeme, 16 Şubat 2018 tarihinde, İçtüzüğün 39. maddesi uyarınca, Mahkeme nezdindeki yargılama süresince başvuranların Türkiye'den sınır dışı edilmemesi gerektiğini Hükümete bildirmeye karar vermiştir. Ayrıca, İçtüzüğün 41. maddesi uyarınca başvuruya öncelik verilmesine karar vermiştir.

5. 6 Nisan 2018 tarihinde Mahkeme, başvuranların Irak'a sınır dışı edilme tehdidine ilişkin şikâyetlerini ve şikâyetleri konusunda etkili iç hukuk yollarının bulunmadığını Hükümet'e bildirmiştir.

GİRİŞ

6. Başvuru, başvuranların ve dört çocuğunun Irak'a sınır dışı edilme tehdidi

ve hem idari makamların hem de mahkemelerin, başvuranların kendi ülkelerine gönderilmeleri halinde gerçek bir ölüm veya kötü muamele riskine maruz kalacakları iddiasına yönelik uygun bir değerlendirme yapmadıkları yönündeki iddialarla alakalıdır.

OLAYLAR

7. Başvuranlar 1971 ve 1984 doğumludur ve İstanbul, Türkiye’de yaşamaktadır.

8. Dava olayları aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

I. BAŞVURANLARIN TÜRKİYE’YE GELİŞLERİ VE İDARİ GÖZETİMİ

9. Bir karı kocadan oluşan başvuranlar, Sünni inançlı Irak vatandaşları ve mevcut başvurunun yapıldığı dönemde hiçbirisi reşit olmayan dört çocukları bulunmaktadır.

10. Başvuranların beyanlarına göre, 2014 yılına kadar Irak’ın kuzeyindeki Ninova vilayetinde ("Nineveh" veya "Ninewah" olarak da anılmaktadır) bulunan bir köyde yaşamışlardır. Irak güvenlik güçleri ile Irak ve Şam İslam Devleti ("DEAŞ" veya "IS"- Irak ve Levant İslam Devleti (ISIL) olarak da bilinmektedir) arasında devam eden silahlı çatışma sonucunda ve evlerinin DEAŞ tarafından bombalanmasının ardından Irak’tan ayrılmışlar ve 2 Mart 2014 tarihinde geçerli turist vizeleriyle İstanbul Atatürk Havalimanı üzerinden Türkiye’ye giriş yapmışlardır. 27 Mart 2014 tarihinde Türkiye’de oturma izni almak için başvuruda bulunmuşlardır.

11. Başvuranlar, 7 Temmuz 2014 tarihinde oturma izni randevuları için İstanbul Emniyet Müdürlüğü’ne gitmiş ve bunun üzerine tutuklanmışlardır. Resmi kayıtlara göre, başvuranlar Türkiye’ye geldikten sonra, (i) *hakkında adli işlem yapılan yabancı kişiler* ve (ii) *genel genel güvenlik açısından tehlike arz eden kişiler* oldukları gerekçesiyle haklarında iki giriş yasağı çıkarılmıştır.

12. Aynı gün İstanbul Valiliği, başvuru sahiplerinin 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 54(1) (ı) maddesi uyarınca, giriş yasaklarına rağmen Türkiye’ye girdikleri için sınır dışı edilmelerine ilişkin bir karar yayınlamıştır. Ayrıca, sınır dışı edilmelerinden önce idari gözetim altına alınmalarına karar vermiştir. İddiaya göre, sınır dışı etme kararı başvuranlara tebliğ edilmemiştir.

13. Başvuranlar 16 Temmuz 2014 tarihinde İstanbul Sulh Ceza Mahkemesi’ne başvurarak idari tutukluluklarının hukuka uygun olmadığını belirtmiş ve serbest bırakılmalarını talep etmiştir. 25 Temmuz 2014 tarihli kararla İstanbul 2. Sulh Ceza Mahkemesi talebi reddetmiştir. 7 Ağustos 2014 tarihinde, başvuranlar serbest bırakılmaları için ikinci bir talepte bulunmuştur.

Aynı gün, İstanbul 3. Sulh Ceza Mahkemesi, başvuranların idari gözetim altına alınmalarının hukuka uygun olmadığına karar vermiştir. Mahkeme, başvuranların idari gözetim altına alınmalarının, 6458 sayılı Kanun'un 54(1)(1) ve 57(2) maddelerine dayandırıldığını (bkz. aşağıdaki 21. paragraf), ancak tutukluluklarının neden bu gerekçelere dayandırıldığını gösteren hiçbir kanıt sunulmadığını en başta belirtmiştir. Mahkeme, başvuranların dört ila dokuz yaşları arasında dört çocuğu olduğuna da dikkat çekmiştir. Mahkeme ayrıca, başvuranların bu arada sığınma talebinde bulunduklarını ve bu talebin halen beklemede olduğunu kaydetmiştir. Bu bulgulara dayanarak, İstanbul 3. Sulh Ceza Mahkemesi başvuranların salıverilmelerine karar vermiştir. Mahkeme, daha az kısıtlayıcı tedbirlerin -belirlenen bir adreste ikamet etme ve raporlama görevleri gibi- idarenin takdirine bağlı olarak alınabileceğini belirtmiştir. Aynı günün ilerleyen saatlerinde başvuranlar, on beş gün içinde Türkiye'yi terk etmeleri emriyle salıverilmiştir.

14. Dava dosyasında yer alan son bilgilere göre, başvuranlar serbest bırakılmıştır ve İstanbul'da ikamet etmektedir.

II. BAŞVURANLARIN SINIR DIŞI EDİLME TEHDİDİNE İLİŞKİN YEREL MAHKEMELER ÖNÜNDEKİ İŞLEMLER

15. 19 Ağustos 2014 tarihinde, başvuranların avukatları, başvuranlar hakkında verilen sınır dışı kararının iptali için İstanbul İdare Mahkemesi nezdinde dava açmıştır. Başvuranların Irak'a sınır dışı edilme tehdidinin, devam eden iç çatışma, DEAŞ'ın başvuranların bölgesinde oluşturduğu açık tehdit ve DEAŞ'ın dini ve siyasi ideolojisine karşı olmaları nedeniyle kendilerini gerçek bir ölüm veya kötü muamele riskine atacağını savunmuşlardır. Başvuranlar, iddialarını desteklemek için, Irak'ta DEAŞ tarafından bombalandığı iddia edilen evlerinin fotoğrafları ve Yabancılar Şube Müdürlüğü İltica Büro Amirliği'ne yaptıkları sığınma başvurularının kopyaları da dahil olmak üzere bir dizi belge sunmuştur. Başvuranlar, *diğer hususlar meyanında*, 6458 sayılı Kanun'un 55. maddesi uyarınca, Irak'a geri gönderilmeleri halinde ölüm cezasına, işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezalandırmaya maruz kalma riskiyle karşı karşıya kalacaklarına dair ciddi emareler bulunması nedeniyle haklarında sınır dışı etme kararı alınamayacak kişiler arasında olduklarını öne sürmüştür.

16. 21 Ocak 2015 tarihinde İstanbul İdare Mahkemesi, başvuranların talebini yalnızca Milli İstihbarat Teşkilatı'ndan elde edilen bilgilere dayanarak reddetmiştir ve buna göre başvuranlar, terör faaliyetlerine katılmak için Türkiye üzerinden Suriye'deki çatışma bölgelerine girebilecek kişiler olarak kabul edilmiştir. Bu bilgilere dayanarak İstanbul İdare Mahkemesi, başvuranların Türkiye'den sınır dışı edilmelerine ilişkin idari kararın hukuka uygun olduğu sonucuna varmıştır. Mahkeme, başvuranların, Irak'a gönderilmeleri halinde gerçek bir kötü muamele veya ölüm riskine

maruz kalacakları yönündeki iddialarını değerlendirmemiştir. Başvuranların iddiaları ile ilgili olarak idari makamlar tarafından yapılan sunumlar zaman aşımına uğradığı gerekçesiyle dava dosyasına alınmamış ve bu nedenle başvuru sahiplerine tebliğ edilmemiştir.

17. 4 Mart 2015 tarihinde Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunan başvuranlar, Irak'a gönderilmeleri durumunda gerçek bir ölüm veya kötü muamele riskine maruz kalacaklarını içeren iddialarına ilişkin, İdare Mahkemesi dahil olmak üzere ulusal makamların yeterli bir inceleme yapma yükümlülüklerini yerine getirmediklerinden şikayetçi olmuşlardır. Bu bağlamda, Irak'ta DEAŞ kontrolündeki bölgede yaşayan bir aile olarak, devam eden silahlı çatışma ve DEAŞ'ın oluşturduğu mevcut tehdit dolayısıyla zulüm görme riski karşısında hayatlarından endişe ettiklerini ve kaçmak zorunda kaldıklarını vurgulamışlardır. Ayrıca, başvuranlar hem DEAŞ hem de Irak Hükümeti ile olan anlaşmazlıklarını belirtmişlerdir. Kendilerine ait olduğu iddia edilen ve DEAŞ tarafından bombalandıktan sonra yıkılan bir evin birkaç fotoğrafını dava dosyasına sunmuşlardır. Başvuranlar bilhassa idari makamlar tarafından İstanbul İdare Mahkemesi'ne sunulan bilgi ve belgelere erişememeleri nedeniyle, şikayetleriyle ilgili olarak etkili bir iç hukuk yoluna sahip olmadıklarını ileri sürmüşlerdir. Ayrıca, geçici bir tedbirle sınır dışı edilmelerinin askıya alınmasını talep etmişlerdir.

18. 27 Mart 2015 tarihinde Anayasa Mahkemesi başvuranların geçici tedbir talebini kabul etmiştir. Sınır dışı etme kararının yasal dayanağı olan giriş yasağının, başvuranların Türkiye'ye girişlerinden sonra konulmuş olmasını ve Irak'ta devam eden silahlı çatışmayı göz önünde bulundurarak, başvuranların Irak'a sınır dışı edilme tehdidi dolayısıyla hayatlarına ya da fiziksel veya zihinsel bütünlüklerine yönelik acil ve ciddi bir risk bulunduğu dair tartışılabilir bir iddianın temelini oluşturduklarını tespit etmiştir. 17 Eylül 2015 tarihinde, geçici tedbir kararını resen üç ay daha uzatmıştır.

19. Anayasa Mahkemesi, 1 Mart 2017 tarihli genel kurul kararında, başvuranların iddialarının açıkça dayanaktan yoksun olmadığını tespit etmiş ve oybirliğiyle başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi, altıya karşı dokuz oyla, sınır dışı etme kararının bir sonucu olarak başvuranların Anayasa'nın 17. maddesi (işkence ve insanlık dışı yahut aşağılayıcı muamele ya da ceza yasağı) kapsamındaki haklarının ihlal edilmediğine esasa ilişkin olarak karar vermiştir. Çoğunluk, başvuranların Irak'a gönderilmeleri halinde gerçek bir kötü muamele riskiyle karşı karşıya kalacakları yönündeki iddialarına ilişkin yerel makamların bir değerlendirme yapmadıklarını açıkça ifade ederken başvuranların kendi kişisel durumlarına ilişkin yeterli bir açıklama yapmaları gerektiğine karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi, Irak'taki genel güvenlik ve insani durumu ve başvuranların Irak'tan ayrılma zamanını göz önünde bulundurarak başvuranların Irak'a sınır dışı edilmeleri halinde insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye maruz kalacakları yönündeki korkularının haklı nedenlere dayandığını

değerlendirmiştir. Ancak, haklı nedenlere dayanan bir zulüm korkusunun varlığının, her zaman gerçek bir zulüm riskinin varlığına ilişkin savunulabilir bir iddiaya karşılık gelmediğini belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi'ne göre bu durumda başvuranlar bu tür savunulabilir bir iddia ortaya koyamamıştır. Zira başvuranlar, Irak'taki gerçek ikamet yerleri veya bölgeleri ya da sunulan fotoğraflardaki evin aslında kendilerine ait olduğu iddiaları hakkında mahkemeye yeterli kanıt veya bilgi sunmamışlardır. Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi, Irak'taki genel güvenlik ve insani durumla ilgili uluslararası kaynaklara göre, DEAŞ'ın ülkenin sadece belirli bölgelerinde etkin kontrole sahip olduğunu ve Irak hükümeti tarafından kontrol edilen diğer bölgelerde güvenliğin sağlandığını vurgulamıştır. Son olarak, başvuranların Irak Hükümetiyle olan "anlaşmazlıklarına" ilişkin beyanlarında, niteliği bilinmeyen bu anlaşmazlığın insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye maruz kalacaklarına dair gerçek bir risk oluşturduğunu ileri sürmedikleri için, daha fazla inceleme yapılmasına gerek kalmamıştır.

20. Karşı fikirdeki yargıçlar, başvuranların daha fazla inceleme gerektiren makul ve tartışılabilir iddialar ortaya koyduklarını düşünmektedir. Azınlıktaki yargıçlar bu sonuca varırken, başvuranların fotoğraflarla desteklenen iddialarının, uluslararası kuruluşların raporlarında açıklanan Irak'taki genel güvenlik durumunun ve başvuranların Irak'tan ayrılma zamanlamasının DEAŞ'ın yarattığı artan tehdit nedeniyle ülke dışına kitlesel göç akışıyla aynı zamana denk gelmesinin birleşik etkisini göz önünde bulundurmışlardır. Ayrıca, oybirliğiyle şikâyetlerin kabul edilebilir olduğuna karar verilmişken, daha sonra, başvuranların savunulabilir iddialar ileri sürememeleri nedeniyle ihlal olmadığına karar verilmesindeki tutarsızlığa işaret etmişlerdir. Onların bakış açısına göre, çoğunluğu oluşturan yargıçlar, geçici tedbir kararı verilirken haklı bulunan iddiaların daha sonra neden savunulabilir bulunmadığını gösteren herhangi bir gerekçe ileri sürmemişlerdir. Azınlıktaki yargıçlar daha sonra, başvuranların şikâyetlerinin esasını incelemeye devam etmiş, başvuranların Irak'a sınır dışı edilmeleri halinde gerçek bir kötü muamele riskiyle karşı karşıya kalacakları iddiasına ilişkin yerel makamların bir değerlendirme yapma yönündeki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmemiş olmaları nedeniyle Anayasa'nın 17. maddesi kapsamındaki haklarının usul yönünden ihlal edildiğini belirtmiştir.

İLGİLİ YASAL ÇERÇEVE VE UYGULAMA

I. İÇ HUKUK

21. Söz konusu tarihte ilgili iç hukuk ve uygulamanın bir açıklaması *G.B. ve Diğerleri/Türkiye* (no. 4633/15, §§ 42-44, 17 Ekim 2019) kararında bulunabilir. 6458 sayılı Kanun'un ilgili hükümleri aşağıdaki gibidir:

Sınır dışı etme kararı alınacaklar

Madde 54

“(1) Yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınabilir:

...
(1) Hakkında giriş yasağı bulunmasına rağmen Türkiye'ye giriş yapanlar,
...

Haklarında sınır dışı etme kararı alınmayacaklar

Madde 55

"(1) 54. madde kapsamında olsalar dahi aşağıda sıralanan [durumlarda] yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınmaz:

a) Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar;

..."

Sınır dışı etmek üzere idari gözetim ve süresi

Madde 57

"...

(2) Hakkında sınır dışı etme kararı alınan [yabancı], kaçma veya kaybolma tehlikesinin bulunması, Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış kurallarını ihlal etmesi, sahte veya tahrif edilmiş belge kullanması, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın verilen süre içinde Türkiye'den ayrılmaması, kamu düzeni, güvenliği veya sağlığı açısından tehdit oluşturması halinde, valilik kararıyla idari gözetim altına alınır. Haklarında idari gözetim kararı verilenler, kendilerini yakalayan emniyet birimi tarafından kırk sekiz saat içinde bir geri gönderme merkezine nakledilir.

..."

II. İLGİLİ ULUSLARARASI BELGELER

22. Irak'taki genel güvenlik ve insan hakları durumu, ülke içinde yer değiştirme olasılığı ve 2016 öncesi döneme yönelik Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) ilgili yönergeler ve diğer belgeleri hakkında ayrıntılı ülke bilgisi *J.K. ve Diğerleri/İsveç* ([BD] no. 59166/12, §§ 30-46 ve 52-54, 23 Ağustos 2016) kararında bulunabilir. 2016 yılı sonrası döneme yönelik bilgiler *D ve Diğerleri/Romanya* (no. 75953/16, §§ 46-53, 14 Ocak 2020), *A.S./Belçika* ((karar), no. 68739/14, §§ 38-43, 19 Eylül 2017) ve *K.S./İsveç* ((karar), no. 31827/18, 16 Aralık 2020) kararlarında bulunabilir.

23. Aşağıda belirtilen bilgiler, yerel makamların başvurularla ilgili değerlendirmelerini yaptıkları döneme tekabül eden 2016 sonrasındaki durumla ve Irak'taki en son gelişmelerle ilgili olarak Mahkemece resen elde edilen ilave materyallerle ilgilidir.

A. Başvuranların iddialarının ulusal makamlar tarafından değerlendirildiği döneme ilişkin gelişmeler

1. Birleşmiş Milletler belgeleri

24. BMMYK'nin 14 Kasım 2016 tarihinde yayınlanan, *J.K. ve Diğerleri/İsveç* (yukarıda atıfta bulunulan) davasında atıfta bulunulan ve BMMYK'nin önceki tutum belgesinin yerini alan Irak'a geri dönüşlere ilişkin görüşü aşağıdaki gibidir (dipnotlar çıkarılmıştır):

Geri Gönderilmeler Karşısında BMMYK'nin Duruşu

47. Mevcut koşullar altında BMMYK, Devletlere, Irak'taki askeri harekattan etkilenen, DEAS'dan geri alındıktan sonra hassas ve güvensiz kalan veya DEAS'ın kontrolü altında bulunan bölgelerden gelen Iraklıları ülkelerine zorla geri göndermekten kaçınmaları çağrısında bulunmaktadır. Uluslararası koruma talepleri reddedilen kişiler de dahil olmak üzere, bu kişiler ne kendi bölgelerine ne de ülkenin diğer bölgelerine geri gönderilmemelidir. Bu bölgelerden gelen pek çok Iraklının mülteci statüsü bakımından 1951 Sözleşmesi kriterlerini karşılaması muhtemeldir. 1951 Mülteciler Sözleşmesi kriterlerinin geçerli olmadığı tespit edildiğinde, ilgili bölgesel belgelerde yer alan daha geniş mülteci kriterleri veya tamamlayıcı koruma biçimleri tatbik edilebilir. Münferit vakanın profiline bağlı olarak, hariç tutma durumlarının incelenmesi gerekebilir.

48. Karar mercilerinin bir dahili kaçış veya yer değiştirme alternatifinin mevcudiyetini değerlendirdiği durumlarda, belirli bir yer değiştirme bölgesini belirleme ve bu yerle ilgili olarak önerilen yer değiştirme alternatifinin uygunluğu ve makullüğüne ilişkin gerekliliklerin karşılandığını gösterme yükümlülüğü karar mercilerine aittir. BMMYK, büyük çapta ülke içi yerinden edilme, ciddi bir insani kriz, artan toplumlar arası gerilimler, ülkenin hemen hemen her yerinde erişim/ikamet kısıtlamaları ve bu bölgelerin DEAS'tan geri alınmasının ardından IDP'lerin [uluslararası yerinden edilmiş kişiler] geldikleri bölgelere vaktinden önce dönmeleri için uygulanan baskının arttığı mevcut koşullarda Devletlerin Irak'tan gelen kişileri bir dahili kaçış veya yer değiştirme alternatifinin uygulanabilirliğine dayanarak uluslararası korumadan mahrum bırakmasını uygun görmemektedir. Dahili kaçış veya yer değiştirme alternatifi yalnızca, bireyin önerilen yer değiştirme bölgesine yasal olarak erişebileceği ve orada kalabileceği, orada yeni bir ciddi zarar riskine maruz kalmayacağı ve önerilen bölgede yakın aile bağları olduğu ve ailenin bireyi desteklemeye istekli ve muktedir olduğu istisnai durumlarda mevcut olacaktır. Ülkenin pek çok yerinde, özellikle de çok sayıda uluslararası yerinden edilmiş kişinin yaşadığı bölgelerdeki zor insani koşullar göz önünde bulundurulduğunda, kendileri de ülke içinde yerinden edilmiş durumda olan aile üyelerinin bu tür bir destek sağlayabilecekleri genellikle düşünülmez...”

25. BM Genel Sekreteri'nin 2233 (2015) sayılı kararın 7. fıkrası uyarınca Güvenlik Konseyi'ne sunduğu 27 Nisan 2016 tarihli üçüncü raporunda (S/2016/396), Birleşmiş Milletler Irak Yardım Misyonu'nun (UNAMI) görevlerini yerine getirmesi yolunda kaydedilen ilerlemeye ilişkin olarak, *diğer hususlar meyanında*, aşağıdaki hususlara yer verilmektedir:

“.....

18. Rapor döneminde Irak'taki güvenlik durumu oldukça değişken olmaya devam etmiştir. Askerî açıdan, Hükümet yanlısı güçler DEAS ile mücadelede daha fazla başarı kaydetmeye devam etmiştir... Selahaddin ve Ninova vilayetlerinde DEAS'tan kurtarılan bölgeler üzerindeki Hükümet kontrolü de pekiştirilmiştir.

....

20. DEAS'tan kurtarılan bölgelerdeki güvenlik durumu terörist, mezhepsel, toplumlar arası ve kriminal şiddet nedeniyle zorlayıcı olmaya devam etmektedir.

....

41. Iraklılar silahlı çatışma, şiddet eylemleri ve terörizmden etkilenmeye devam etmektedir. 27 Ocak-31 Mart 2016 tarihleri arasında UNAMI en az 3,418 sivilin zarar gördüğünü (1,039 ölü ve 2,379 yaralı) kaydetmiş olup, ülkede Ocak 2014'ten itibaren şiddet ve silahlı çatışmaların artmasından bu yana toplam sivil zayıat sayısı en az 62,656'ya (21,272 ölü ve 41,384 yaralı) ulaşmıştır.

42. Rapor döneminde, çoğu DEAŞ tarafından üstlenilen çok sayıda sivil zayiata neden olan asimetrik terör saldırılarında artış olmuştur.

....

44. UNAMI, DEAŞ'ın kendi ideolojisine ya da yönetimine karşı olanları kaçırdığına, öldürdüğüne ve zulmettiğine dair bilgiler almaya devam etmiştir.

45. DEAŞ kontrolündeki bölgelerde yaşam koşullarının kötüleştiğine ve kaçmaya çalışan sivillerin DEAŞ tarafından öldürülmesinin sürdüğüne dair haberler devam etmektedir.

....

55. Güvenlik durumu, insani yardım ve korumayı etkileyen en önemli yegane etmen olmaya devam etmektedir. Anbar, Ninova, Selahaddin ve Kerkük vilayetlerinin yanı sıra Erbil'in güneyi aktif çatışmalardan etkilenmeye devam etmektedir. Şiddetten kaçan siviller genellikle çatışmanın taraflarınca mağdur edilmekte, kontrol noktalarında tutulmakta, güvenli bölgelere girmeleri ve Kerkük ve Ninova vilayetlerindeki Nazrawa ve Garmawa kampları da dâhil olmak üzere bazı kamplarda serbestçe hareket etmeleri engellenmektedir. ...

...”

26. BM Genel Sekreteri'nin 2299 (2016) sayılı karar uyarınca Güvenlik Konseyi'ne sunduğu 11 Temmuz 2017 tarihli raporda (S/2017/592), UNAMI'nin görevlerini yerine getirmesi yolunda kaydedilen ilerlemeye ilişkin olarak "İnsan hakları alanındaki gelişmeler ve faaliyetler" başlığı altında aşağıdaki hususlar yer almaktadır:

“ ...

44. Silahlı çatışma, terörizm ve şiddet eylemleri sivillere zarar vermeye devam etmiştir. 23 Mayıs ve 11 Haziran 2017 tarihleri arasında en az 445 sivil erkek, kadın ve çocuğun öldürülmesi ve en az 326 sivilin yaralanmasıyla birlikte, silahlı çatışmaların başladığı Ocak 2014'ten bu yana Irak'taki toplam sivil zayıat sayısı en az 82,365'e (28,938 ölü ve 53,427 yaralı) ulaşmıştır.

45. Daha fazla sivil DEAŞ'tan kurtarıldıkça, örgütün insan hakları ihlallerinin boyutları da ortaya çıkmaktadır. UNAMI, DEAŞ tarafından işlenen ciddi ve sistematik uluslararası insancıl hukuk ihlalleri ve ağır insan hakları suistimallerine işaret eden çok sayıda rapor almıştır. Örgüt sivilleri, sivil altyapıyı ve özel konutları kalkan olarak kullanmaya devam etmiş ve doğrudan sivilleri hedef alan organize terör faaliyetleri yürütmüştür...

....

47. DEAŞ, Irak güvenlik güçleri tarafından geri alınan bölgelerde bombardıman ve silahlı insansız hava araçları da dahil olmak üzere çeşitli yollarla sivilleri hedef almaya devam etmiştir.

48. DEAŞ, Irak güvenlik güçleriyle işbirliği yapmakla ve kontrolü altındaki bölgelerden kaçmaya çalışmakla suçladığı sivilleri cezalandırmaya devam etmiştir ...

....

66. Irak'taki Birleşmiş Milletler, programlarını ve faaliyetlerini programın kritik olması durumuna dayalı olarak uygulamak için yüksek riskli ve değişken bir güvenlik ortamında çalışmaya devam etmektedir ... Ninova vilayeti ve özellikle Musul çatışmaların merkezinde olmaya devam etmekte olup, bu durum çok sayıda kişinin yerinden edilmesine ve insani ihtiyaçların artmasına neden olmaktadır...

..."

27. UNAMI'nin Temmuz-Aralık 2017 dönemini kapsayan Irak'taki İnsan Hakları Raporu'nun ilgili bölümlerinde Irak'la ilgili olarak aşağıdaki hususlara yer verilmiştir:

"...rapor döneminde, Irak Hükümeti ve Hükümet yanlısı güçler ile DEAŞ arasındaki iç silahlı çatışma Irak'ta şiddet ve terörizmi arttırmaya ve geniş bir yelpazede insan haklarını etkilemeye devam etmiştir.

Siviller süregelen şiddet olaylarından zarar görmeye devam etmiştir; raporlama döneminde zarar görenlerin (ölü ve yaralı) sayısı 2.373'tür. Haziran 2014'ten 2017 sonuna kadar toplam zayıat sayısı 85.123'e ulaşırken, 2017 yılı için toplam zarar gören kişi sayısı 8.079 olmuştur. Bu rakamlar mutlak asgari sayı olarak kabul edilmelidir.

Anbar ve Ninova vilayetleri de dâhil olmak üzere daha önce DEAŞ tarafından kontrol edilen bölgelerde toplu mezarlar bulunmaya devam etmiştir. 29 Ocak 2018 itibarıyla, Haziran 2014'ten bu yana Irak'ta en az 115 toplu mezar keşfedilmiş olup, en fazla toplu mezar 39 ile Ninova vilayetinde bulunmuştur.

9 Aralık'ta Irak Güvenlik Güçleri'nin (ISF) Irak-Suriye sınırında tam kontrolü yeniden sağlamanın ve batı Ninova ve Anbar vilayetlerinde geniş çöl alanlarını temizlemesinin ardından Başbakan Haydar el-Abadi DEAŞ'a karşı nihai zafer ilan etti. Ancak Temmuz ayından Aralık ayına kadar, DEAŞ, Irak'ın bazı bölgelerinde kontrolü azaldıkça, sivillere zarar vermek ve halkı terörize etmek için kasıtlı olarak sivilleri hedef almaya devam etmiştir. ..."

2. Uluslararası Af Örgütü Raporları

28. Ocak 2016'da yayınladığı "Sürgün Edilenler ve Mülksüzleştirilenler: Kuzey Irak'ta Zorla Yerinden Edilme ve Kasıtlı Yıkım" başlıklı raporunda Uluslararası Af Örgütü, özellikle konut, arazi ve mülkiyet hakları ve yerinden edilmiş kişilerle ilgili olarak bölgedeki duruma genel bir bakış sunmuştur. Rapor, Kuzey Irak'ta yaşayanların zorla yerlerinden edilmeleri ve sivillere ait ev ve mülklerin hukuka aykırı bir şekilde tahrip edilmesinin münferit olaylar olmadığına işaret etmektedir.

29. Uluslararası Af Örgütü 18 Ekim 2016 tarihinde "DEAŞ'ın Suçları İçin Cezalandırılanlar- Milisler ve Hükümet Güçleri Tarafından İstismar Edilen Yerinden Edilmiş Iraklılar" başlıklı bir rapor daha yayınlamış ve *diğer hususlar meyanında* aşağıdakileri kaydetmiştir:

"... Yerinden edilenlerin birçoğu, kasaba ve köyleri DEAŞ'ın kontrolünde ya da cephe hattında olduğu için evlerine dönemiyor; diğerlerinin ise evleri DEAŞ tarafından, çatışmalar yüzünden ya da bölgeleri yeniden ele geçiren taraflarca yıkıldığı için geri dönecek bir şeyleri bulunmamaktadır. Diğerleri ise DEAŞ'tan geri alınan bölgelerdeki veya yakınlarındaki evlerine dönememiştir ve güvenli bir şekilde geri dönme ihtimali pek çok kişi için hala uzaktır. DEAŞ'tan toprakların geri alınmasına, genellikle DEAŞ'ı toplu olarak destekledikleri veya DEAŞ ile işbirliği yaptıkları düşünülen Sünni topluluklara yönelik intikam saldırıları eşlik etmiştir. PMU [Halk Seferberlik Birlikleri] milisleri ve bazı durumlarda güvenlik güçleri, DEAŞ tarafından işlenen menfur suçların intikamını almak amacıyla yüzlerce Sünni erkeği öldürmüş, zorla ortadan kaybettirmiş ve işkence etmiş ve bu suçları Sünni toplulukları zorla yerlerinden etmek veya

çatışmalardan kaçan Sünni yerinden edilmiş kişilerin evlerine dönmelerini engellemek için bir bahane olarak kullanmıştır ”

B. Irak'taki son gelişmeler

1. Genel güvenlik durumu

30. Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı Terörle Mücadele Bürosu, 2021 Irak'ta Terörizm Ülke Raporu'nda şu ifadelerle yer vermiştir:

“... DEAŞ, kapasitesi ciddi ölçüde azalmış olsa da özellikle Irak Güvenlik Güçleri'nin (ISF) varlığının sınırlı olduğu kuzeyde ve batıdaki kırsal bölgelerde operasyonlar düzenlemeye devam etmiştir. DEAŞ, Anbar, Diyala, Kerkük, Ninova ve Selahaddin vilayetlerinde, özellikle de Peşmerge ve ISF tarafından sık sık devriye gezilen bu bölgeler arasındaki boşluklarda yeniden mevzilenmeye çalışmıştır.”

31. Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı, Irak'taki İnsan Hakları Uygulamalarına ilişkin 2022 Ülke Raporu'nda *diğer hususlar meyanında* aşağıdakilere dikkat çekmiştir:

... Çatışmayla İlgili Suistimler

“DEAŞ, ülkede arazideki yenilgisine rağmen, suistimal ve zulümlerin başlıca faili olmaya devam etmiştir. Geride kalan savaşılar, uyuyan hücrelerden, güvenlik güçlerine ve topluluk liderlerine karşı keskin nişancı saldırıları, pusular, adam kaçırma ve öldürme eylemleri gerçekleştiren saldırı timleri aracılığıyla faaliyet göstermiştir. Bu suistimler özellikle Anbar, Bağdat, Diyala, Kerkük, Ninova ve Selahaddin vilayetlerinde görülmüştür.....”

32. BM Genel Sekreteri'nin 2631 (2022) sayılı ve 11 Mayıs 2023 tarihli kararı (S/2023/340) uyarınca UNAMI'nin görevinin yerine getirilmesine yönelik kaydedilen ilerlemeyle ilgili olarak Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporda, *diğer hususlar meyanında*, aşağıdaki hususlar da yer almaktadır:

“... ”

Güvenlik durumu

16. DEAŞ başta Anbar, Bağdat, Diyala, Kerkük, Ninova ve Selahaddin vilayetleri olmak üzere asimetrik saldırılar düzenlemeye devam ederken Irak güvenlik güçleri de DEAŞ'ın faaliyetlerine karşılık olarak terörle mücadele operasyonlarını sürdürmüştür. 4 Şubat'tan 19 Nisan'a kadar çoğu Irak güvenlik güçlerini hedef alan 96 saldırı DEAŞ'la ilişkilendirilmiştir. 2022 yılının ilk çeyreğindeki 188 saldırıya kıyasla 2023 yılının ilk çeyreğinde toplam 92 saldırı DEAŞ'la ilişkilendirilmiştir; ki bu rakam, Irak'ın Aralık 2017'de DEAŞ'a karşı zafer ilan etmesinden bu yana bildirilen en düşük üç aylık rakamdır ve son yıllarda örgütle ilişkilendirilen saldırılardaki genel düşüşün bir göstergesidir...”

33. Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı'nın Irak'taki güvenlik durumuna ilişkin Kasım 2022 tarihli Ülke Politikası ve Bilgi Notunda (1 Ağustos 2023 tarihinde güncellenmiştir) aşağıdaki hususlar belirtilmiştir (dipnotlar çıkarılmıştır):

“ ...

2.4 Risk

2.4.1 Genel olarak, Selahaddin vilayetindeki Baiji'nin kuzeyindeki dağlık bölge haricinde, bir kişinin Irak genelindeki ayırım gözetmeyen şiddet nedeniyle ciddi ve bireysel bir zarar tehdidiyle karşı karşıya kalması muhtemel değildir. Bununla birlikte, daha önce DEAS tarafından hakimiyet iddia edilen Anbar, Diyala, Kerkük, Ninova ve Selahaddin vilayetlerine geri dönen bir kişinin ciddi bir zararla karşı karşıya olup olmadığı, bir dizi unsur dikkate alınarak, vaka koşullarına duyarlı, değişken ölçekli bir değerlendirme gerektirecektir. Tüm vakalar kendi koşullarına göre değerlendirilmeli ve ciddi bir zarar riskini kanıtlama yükümlülüğü kişiye ait olmalıdır. ...

2.4.4 ... Irak'ın belirli bölgelerinde hükümet güçleri, çeşitli milisler ve orada bulunan DEAS kalıntılarının dahil olduğu iç silahlı çatışmalar yaşanmaya devam etmektedir. DEAS'ın 2017 yılı sonunda askeri olarak yenilgiye uğratılması ve bunun sonucunda doğrudan ve dolaylı şiddet düzeylerinin azalmasının ardından, iç silahlı çatışmanın yoğunluğu, genel bir mesele olarak, Irak'a geri gönderilen herhangi bir sivilin, yalnızca orada bulunması nedeniyle, ciddi zarara yol açacak ayırım gözetmeyen şiddete maruz kalma konusunda gerçek bir riskle karşı karşıya olduğuna inanmak için önemli gerekçeler bulunmasını gerektirecek nitelikte değildir...

Yukarıdaki genel çıkarımın tek istisnası Selahaddin vilayetindeki Baiji'nin kuzeyindeki küçük dağlık bölgedir. DEAS bölgede doktrinsel kontrolünü sürdürmektedir ve ayırım gözetmeyen şiddet riski genel olarak [ikincil korumayı] devreye sokacak düzeydedir...

2.4.7 Bununla birlikte, Silahlı Çatışma Yeri ve Olay Verileri Projesi (ACLED) tarafından belgelenen çatışmalar, uzaktan patlamalar, protestolar, ayaklanmalar ve sivilere yönelik şiddet de dâhil olmak üzere tüm güvenlik olaylarının sayısı, 2021 yılına kıyasla 2022 yılında artmış olsa da (2.753 olay)- 2021 yılına kıyasla en yüksek sayı kuzeydeki Duhok, Ninova, Erbil vilayetleri ve Bağdat'tadır- 2016 ve 2017'de yaşanan sayıların çok altında kalmıştır.

Ayrıca- ayırım gözetmeyen şiddetin genel seviyesinin bir göstergesi olarak- tüm vilayetlerde sivil ölümleri devam etmektedir ve en yüksek rakamlar Bağdat, Diyala, Ninova ve Maysan'da görülmektedir. Ancak ACLED verileri, 2022 yılının Ocak-Temmuz ayları (213) ile karşılaştırıldığında, 2021 yılındaki 537 kişi ile benzer seviyelere işaret etmektedir. Ölümlerin sayısı toplam nüfusun çok küçük bir oranı olmaya devam etmektedir ve 2014 ile 2017 yılları arasında hükümet güçleri ile DEAS arasında yaşanan yoğun çatışma dönemine kıyasla önemli ölçüde düşüktür. ...

2.4.9 Üst Mahkeme (Göç ve İltica Dairesi) [2022] UKUT 110 (IAC)] davasında, ... bir bireyin daha önce tartışmalı olan bölgelerden birine (Anbar, Diyala, Kerkük, Ninova ve Selahaddin vilayetleri) geri gönderilmesinin [Vasıflandırma Yönergesinin] 15(c). Maddesine aykırı olup olmayacağının [değerlendirilmesinde] ... aşağıdaki unsurların ve özelliklerin dikkate alınması gerektiğine karar vermiştir:

- Irak Hükümeti'ne, Kürdistan Bölgesel Yönetimi'ne veya yerel güvenlik aktörlerine muhalefet veya eleştiri;
- Söz konusu bölgede azınlıkta olan veya o bölgeyi *fiilen kontrol etmeyen* ulusal, etnik veya dini bir gruba mensup olmak;
- LGBTİ bireyler, İslami örf ve adetlere uymayanlar ve varlıklı ya da Batılılaşmış bireyler;
- İnsani yardım veya sağlık personeli ve Batılı kuruluşlar veya güvenlik güçleriyle

ilişkili olanlar;

- Gerçek aile desteğinden yoksun kadınlar ve çocuklar; ve
- Engelli bireyler...

2.4.11 [Üst Mahkeme] ayrıca ‘DEAŞ ile fiili veya sezinlenen bir ilişkisi olan kişilerin, Irak genelinde daha fazla risk altında olması muhtemeldir. DEAŞ’ın aktif olarak varlığını sürdürdüğü bölgelerde, yerel veya ulusal hükümet veya güvenlik aygıtlarıyla mevcut kişisel ilişkisi olanların daha fazla risk altında olması muhtemeldir.’ şeklinde karar vermiştir.

...”

34. Avrupa Birliği Sığınma Ajansı (EUAA) tarafından 29 Haziran 2022 tarihinde yayınlanan Irak Ülke Rehberinin ilgili bölümleri aşağıdaki gibidir (dipnotlar çıkarılmıştır):

“...

1.4. Irak Şam İslam Devleti (DEAŞ)

DEAŞ Irak’ta önemli bir bölgeyi kontrol etmekteydi ancak Aralık 2017’de askeri olarak yenilgiye uğratıldığı ilan edilmiştir. DEAŞ’ı ortadan kaldırmaya yönelik askerî harekât, örgütün operasyonel kabiliyetlerini önemli ölçüde azaltmıştır ve DEAŞ’ın, askeri yenilgisinden bu yana Irak’ta toprağı kalmamıştır, ancak daha geleneksel bir isyancı grup olarak faaliyet göstermeye devam etmektedir.... DEAŞ Irak’ta hiçbir toprak parçasını kontrol etmemektedir. Grubun aktif olmaya devam ettiği, ancak güvenlik ve istikrarı tehdit etmek için yeterli savaş kabiliyetine sahip olmasına rağmen çok zayıf olarak değerlendirildiği bildirilmektedir...

Irak’ta ayırım gözetmeyen şiddet

Bölgeye geri gönderilen bir sivilin, QD’deki [Vasıflandırma Yönergesi] 15(c). madde kapsamında gerçek bir ciddi zarar riskiyle karşı karşıya kalacağına dair önemli gerekçeler göstermek için ayırım gözetmeyen şiddetin yaşandığı, ancak yüksek düzeyde olmadığı bölgelerde daha yüksek düzeyde bireysel unsurların mevcudiyeti gereklidir. Bu bölgeler Anbar, Bağdat, Erbil, Kerkük, Ninova ve Selahaddin vilayetlerini kapsamaktadır...

Ninova

Göstergelere bakıldığında, Ninova vilayetinde ayırım gözetmeyen şiddetin yaşandığı, ancak bunun da yüksek düzeyde olmadığı sonucuna varılabilir. Buna göre, bölgeye geri gönderilen bir sivilin QD’deki 15(c). madde kapsamında gerçek bir ciddi zarar riskiyle karşı karşıya kalacağına inanmak için önemli gerekçeler göstermek için daha yüksek düzeyde bireysel unsurlar gerekmektedir.....

2. Geri gönderilmeler ve Irak içinde yeniden yerleştirilme

35.BMMYK, Kasım 2022’de yayınladığı ve Iraklıların önerilen ülke içi yeniden yerleştirilme alanlarına yasal olarak erişebilme ve bu bölgelere kalıcı olarak yerleşebilme olasılığını değerlendiren İlgili Menşe Ülke Bilgisi raporunda, *diğer hususlar meyanında* aşağıdakileri kaydetmiştir (dipnotlar çıkarılmıştır): ...

...”

II. Erişim Şartları

“Federal Irak:

Bir kişinin kontrol noktalarından geçebilmesi ve önerilen taşınma bölgesine kabul edilebilmesi için geçerli kimlik belgelerine (CSID/UNID [Medeni Durum Kimlik Kartı/Birleşik Kimlik Kartı], vatandaşlık belgesi veya pasaport gibi) sahip olması gerekmektedir. Vilayet, ilçe ve şehir giriş kontrol noktalarında güvenlik taramaları devam etmektedir.

Ayrıca, bazı bölgeler kefalet gerekliliklerini uygulamaya devam etmektedir. Bu durum, uygulamada, bireyin önerilen yeniden yerleşme bölgesinde ikamet eden ve kefil olarak hareket etmeye istekli olan, bireyin bir güvenlik riski oluşturmayacağını garanti eden birini tanıması gerektiği anlamına gelmektedir.

1) Kefalet Şartı Olmayan Vilayetler

Federal Hükümetin kontrolü altındaki çoğu vilayet/ilçe giriş şartı uygulamamaktadır. Bunlar arasında El-Anbar, Babil, Bağdat, Basra, Dikar (istisnalar hariç), Diyala (istisnalar hariç), Kerbela, Kerkük, Maysan, Mutenna, Necef, Ninova (istisnalar hariç), Kadisiye ve Vasit vilayetleri bulunmaktadır.....

...”

3. *Sünni Arapların ve DEAŞ ile bağlantılı olduğu düşünülen kişilerin durumu*

36. EUAA tarafından 29 Haziran 2023 tarihinde yayınlanan Irak’a ilişkin 2022 Ülke Rehberinde *diğer hususlar meyanında* şu ifadeler yer verilmiştir:

“...

2.1 DEAŞ ile bağlantılı (olduğu düşünülen) kişiler

...

Kişilerin kontrol noktalarında kimlik belgeleri taşımadıkları için tutuklandıkları bildirilmiştir. Ordu ve güvenlik güçlerinin, DEAŞ’ın kontrolündeki bölgelerden belgesiz ayrılan yetişkin erkeklerin ve erkek çocuklarının DEAŞ’la bağlantılı olduklarını ve bu nedenle kimliklerini gizlemeye çalıştıklarını varsayabilecekleri bildirilmiştir. Binlerce erkeğin tutuklandıktan sonra ortadan kaybolduğu bildirilmiştir. ...

...

Risk Analizi

DEAŞ ile bağlantılı (olduğu düşünülen) bireyler söz konusu olduğunda, DEAŞ ile ilintili olduğu düşünülen kişiler tüm güvenlik aktörlerinin öncelikli hedefi olduğundan, genel olarak, haklı nedenlere dayanan bir zulüm korkusu kanıtlanmış olacaktır.

DEAŞ’la bağlantılı (olduğu düşünülen) aile üyeleri için, başvuranın zulümle karşılaşma ihtimalinin makul derecede olup olmadığına ilişkin bireysel değerlendirme, aile durumu (örneğin bekâr veya dul kadın, kadın aile reisi, bekâr veya dul anneli ve/veya yabancı, ölü veya kayıp babalı çocuk), aşiret mensubiyeti, geldikleri bölge gibi riski etkileyen koşulları dikkate alınmalıdır. ...

...

2.2 Sünni Araplar

Sünni Arapların, DEAŞ üyeleriyle (var olduğu düşünülen) aile bağları, geldikleri bölge ve kaçış zamanı, aşiret, isim vb. gibi bazı bireysel faktörlere bağlı olarak DEAŞ ile bağlantılı olduğu düşünülebilmektedir. ...

DEAŞ ile bağlantılı olduğu düşünülen Sünni Arapların maruz kalabileceği eylemler, zulüm addedilebilecek kadar ağır niteliktedir (örneğin keyfi tutuklama, ölüm cezası, işkence). ...

Mevcut bilgiler, bir kişinin sadece Sünni Arap olmasının normalde haklı nedenlere dayanan bir zulüm korkusuna yol açmayacağını göstermektedir. Başvuranın zulümle karşı karşıya kalması için makul derecede bir ihtimal olup olmadığına ilişkin bireysel değerlendirme, geldikleri bölge, aşiret, yaş, cinsiyet vb. gibi riski etkileyen koşulları dikkate alınmalıdır. ...

...”

HUKUK

I.BAŞVURANLARIN IRAK’A SINIR DIŞI EDİLME TEHDİDİ DOLAYISIYLA SÖZLEŞME’NİN 2. VE 3. MADDELERİNİN BAŞLI BAŞINA VE 13. MADDE İLE BAĞLANTILI OLARAK İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

37. Başvuranlar, sığınma taleplerine ilişkin uygun bir değerlendirme yapılmaksızın Irak’a sınır dışı edilmelerinin, Sözleşme’nin 2. ve 3. maddeleri kapsamındaki haklarının ihlali anlamına geleceğinden şikâyetçi olmuşlardır. Ayrıca, 6. madde uyarınca, idari makamlar tarafından yerel mahkemelere sunulan bilgi ve belgelere erişemediklerinden ve yerel mahkemelerin, Irak’a sınır dışı edilmeleri halinde Sözleşme’nin 2. ve 3. maddelerine aykırı bir muameleye maruz kalma riskinden korkmaları için önemli gerekçeler bulunduğu yönündeki iddialarını gerektiği gibi incelemediklerinden şikâyetçi olmuşlardır.

38. Mahkeme, başvuranların başvuru formunda şikâyetlerini ifade etme biçimlerini göz önünde bulundurarak ve dava koşullarına hukuken verilecek nitelendirmenin yetkilisi olarak, yukarıda belirtilen şikâyetlerin Sözleşme’nin 2. ve 3. maddeleri açısından başlı başına ve 13. maddeyle bağlantılı olarak incelenmesi gerektiği kanaatindedir (bkz. *Radomilja ve Diğerleri / Hırvatistan* [BD], no. 37685/10 ve 22768/12, § 126, 20 Mart 2018). 2, 3 ve 13. maddeler aşağıdaki gibidir:

Madde 2

“1. Herkesin yaşam hakkı yasalar tarafından korunmalıdır. ...

...”

Madde 3

“Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.”

Madde 13

“Sözleşme’de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmi görev yapan kimseler tarafından işlenmiş olsa bile, ulusal bir makama etkili bir başvuru yapabilme hakkına sahiptir.”

A. Kabul edilebilirlik

39. Hükümet, ilk olarak, başvuranların nihai kararın alındığı tarihten itibaren altı ay içerisinde başvuruda bulunmadıklarını ileri sürmüştür. Başvuru formunu içeren zarfın üzerindeki posta damgasının 18 Kasım 2017 tarihli olduğunu kabul etmekle birlikte, formun Mahkeme’ye 24 Kasım 2017 tarihinde ulaştığını ve altı aylık süre sınırının hesaplanmasında bu son tarihin dikkate alınması gerektiğini belirtmişlerdir.

40. Başvuranlar, başvurularının Mahkeme’ye süresi içerisinde sunulduğunu belirtmiştir.

41. Mahkeme, 2. ve/veya 3. maddeler kapsamındaki riskleri içeren sınır dışı edilmelere ilişkin şikâyetlerle ilgili yerleşik içtihadına göre, sınır dışı etme kararı uygulanmamışsa ve kişi kendisini sınır dışı etmek isteyen Devletin topraklarında kalmaya devam ediyorsa, sürenin henüz işlemeye başlamadığını yinelemektedir (bkz. *M.Y.H. ve Diğerleri/İsveç*, no. 50859/10, §§ 38-42, 27 Haziran 2013, ve *O.D. / Bulgaristan*, no. 34016/18, §§ 32-33, 10 Ekim 2019). Dolayısıyla, Hükümet’in bu yöndeki itirazı reddedilmelidir.

42. Mahkeme, başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olmadığını ve Sözleşme’nin 35. maddesinde sayılan diğer gerekçelerle kabul edilemez olmadığını kaydetmektedir. Bu nedenle, başvurunun kabul edilebilir olduğu sonucuna varılmalıdır.

B. Esas

1. Tarafların görüşleri

(a) Başvuranlar

43. Başvuranlar, 2 Ocak 2019 tarihli beyanlarında, Irak’a sınır dışı edilme tehditlerinin, Irak’taki genel koşullar ve kişisel durumları nedeniyle kendilerini gerçek bir kötü muamele riskine maruz bırakacağını ileri sürmüştür. Geldikleri Ninova vilayetinin, Sünni Müslümanların yoğun olarak yaşadığı bir bölge olduğunu ve büyük terör saldırılarının ardından DEAŞ tarafından ele geçirildiğini belirtmişlerdir. 18 Kasım 2017 tarihli geçici tedbir taleplerinde, Sünni kimlikleri sebebiyle DEAŞ’a bağlı oldukları algısı nedeniyle zulüm görmekten korktuklarını ileri sürmüşlerdir. Ayrıca, DEAŞ’ın bölgeyi ele geçirmesinden önce, ilk başvuran, devlete ait bir kükürt

fabrikasında koruma görevlisi olarak çalışmış ve 2013 yılında hükümet karşıtı protestolara katılmış, ardından hükümet ajanları tarafından takip edilmiştir. Bu bağlamda, 21 Mart 2017 tarihinde Facebook üzerinden, yukarıda bahsi geçen fabrikadaki eski görevinde çalıştığı sırada amiri olan bir generalden aldığını iddia ettiği tehdit mesajının bir kopyasını ibraz etmiştir.

44. Başvuranlar ayrıca, Irak Devleti'nin ülkenin önemli bir bölümünde etkili bir kontrole sahip olmadığını ve Ninova gibi bazı bölgelerde merkezi hükümetin mezhep çatışmaları da dâhil olmak üzere vatandaşlarını şiddetten korumakta yetersiz kaldığını ileri sürmüştür. Bu bağlamda, başvuranlar, Musul'un DEAŞ tarafından ele geçirilmesinin ardından, radikal inançlarına katılmadıkları için evlerinin DEAŞ üyeleri tarafından yıkıldığını belirtmişlerdir. Daha sonra failer hakkında resmi şikâyetle bulunmak istediklerinde, savcı tarafından kendilerine suç duyurusunda bulunmamaları, aksi takdirde tutuklanacakları söylenmiştir.

45. Başvuranlar, Göçmen Bürosu'na sundukları ve Irak'ta devam eden silahlı çatışma ve mezhep çatışması riski nedeniyle zulüm görmekten korktuklarını ifade ettikleri ve evlerinin bombalanmasının yanı sıra birinci başvuranın, Sanayi Bakanlığı'nda güvenlik görevlisi olarak çalıştığından bahsettikleri tarihsiz sığınma dilekçelerini de sunmuştur (bkz. yukarıdaki 15. paragraf). Başvuranlar, sığınma taleplerini ilk olarak 5 Ağustos 2014 tarihinde sunduklarını belirtmişlerdir. Daha sonra, 30 Mart 2015 tarihinde, Ankara'daki BMMYK'ya uluslararası koruma başvurusunda bulunduklarını, BMMYK'nın da başvuranları geçici bir kayıt tarihi ile İstanbul Valiliği'ne yönlendirdiğini belirtmişlerdir.

46. Başvuranlar ayrıca, Anayasa Mahkemesi'nin kararıyla da teyit edildiği üzere, İstanbul İdare Mahkemesi'nin, Irak'a gönderilmeleri halinde gerçek bir kötü muamele riskiyle karşı karşıya kalacakları yönündeki iddialarına ilişkin herhangi bir değerlendirme yapmadığını ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesi nezdindeki bireysel başvurularına ilişkin olarak, geçici tedbir kararının verilmesi aşamasındaki iddiaları haklı bulunmasına rağmen, Anayasa Mahkemesi'nin, daha sonra bu iddiaların esasını incelerken, gerekçe göstermeksizin aksi yönde bir karar aldığını ve bunun da tartışılabilir bir iddianın kanıtlanamaması nedeniyle ihlal olmadığı kararı verilmesine yol açtığını vurgulamışlardır. Başvuranlar ayrıca, sınır dışı edilmelerine ilişkin karara etkili bir şekilde itiraz edememelerinin, idari makamlar tarafından İstanbul İdare Mahkemesi'ne sunulan bilgi ve belgeler kendilerine tebliğ edilmediği için ve bunlara erişimlerinin olmaması nedeniyle daha da kötü bir hal aldığını belirtmişlerdir.

b) Hükümet

47. Hükümet, 18 Ekim 2018 tarihli görüşlerinde, Anayasa Mahkemesi'nin başvuranların iddialarını ayrıntılı bir şekilde ve Mahkeme'nin içtihadına uygun olarak değerlendirdiğini ileri sürmüştür. Söz konusu

mahkeme tarafından yapılan tespitleri yineleyen Hükümet, başvuranların iddialarını yeterli bilgi ve belgelerle desteklemedikleri için Irak'a gönderilmelerinin kendilerini gerçek bir kötü muamele riskine maruz bırakacağını gösteren tartışılabilir bir iddia ortaya koyamadıklarını öne sürmüştür.

48. Özellikle, başvuranların gerçek bir kötü muamele riskinin varlığını ve Irak makamlarının başvuranları bu riske karşı koruyamayacağını kanıtlamaları gerektiğini vurgulamıştır. Bununla bağlantılı olarak, İdare Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi önündeki yargılamalarda, başvuranların fotoğraflardaki evin gerçekten kendilerine ait olduğunu kanıtlayacak herhangi bir delil sunmadıklarını ve ikamet ettikleri yer veya Irak'ın hangi bölgesinden geldikleri hakkında bilgi vermekten kaçındıklarını belirtmişlerdir.

49. Hükümet ayrıca, Irak'taki genel güvenlik ve insani duruma ilişkin güvenilir ve tarafsız uluslararası kaynaklardan elde edilen ilgili materyalleri inceledikten sonra Anayasa Mahkemesi'nin, DEAŞ'ın Irak topraklarının tamamında değil, sadece ülkenin belirli bölgelerinde etkin kontrole sahip olduğu sonucuna vardığını ve Irak Devleti'nin kontrolü altındaki bölgelerde vatandaşlarının güvenliğini sağlamak konusunda yetersiz kaldığına dair hiçbir gösterge bulunmadığını ileri sürmüştür.

50. Başvuranların Irak hükümetine muhalif oldukları iddiasıyla ilgili olarak, Hükümet, Anayasa Mahkemesi'nin bulgularını yinelemiş ve başvuranlar, niteliği belirsiz olan bir anlaşmazlık nedeniyle Irak hükümeti tarafından kötü muameleye maruz kaldıklarını veya kalacaklarını iddia etmedikleri için, bu bağlamda başka bir değerlendirme yapılmasına gerek olmadığını ifade etmiştir. Yukarıda belirtilenler ışığında, Hükümet, başvuranların kötü muamele iddialarının savunulabilir olmadığını ve Sözleşme'nin 2. ve 3. maddeleri kapsamındaki haklarının ihlal edilmediğini ileri sürmüştür.

51. İdari makamların İstanbul İdare Mahkemesi'ne sundukları belgelerin neden başvuranlara tebliğ edilmediğine ilişkin olarak Hükümet, bu belgelerin süre sınırlaması dışında ibraz edilmesi sebebiyle dava dosyasına kabul edilmediğini ve dolayısıyla başvuranlara tebliğ edilmesine gerek olmadığını belirtmiştir. Hükümet ayrıca ne başvuranların ne de temsilcilerinin dava dosyasına erişimlerinde herhangi bir kısıtlama olmadığını ve İstanbul İdare Mahkemesi nezdindeki yargılama boyunca herhangi bir belge veya bilgiyi talep edebileceklerini açıklamıştır.

52. Hükümet, ayrıca, başvuruların sığınma talebinde bulundukları iddiasına itiraz etmiş ve resmi kayıtlarda böyle bir talebin bulunmadığını belirtmiştir.

53. Hükümet 11 Şubat 2019 tarihli müteakip görüşlerinde ise, Mahkeme'nin 16 Ocak 2019 tarihinde başvuranlardan açıklamalarına ekledikleri Arapça belgelerin tercüme edilmiş kopyalarını (birinci başvuranın devlete ait bir fabrikada işçi olduğunu gösteren personel kimlik kartının ve yukarıda 43. paragrafta belirtildiği üzere, Facebook'ta bir generalden aldığını iddia ettiği tehdit mesajının tercüme edilmiş kopyaları) sunmalarını istediğini ileri sürmüştür. Hükümet, bu belgelerin yerel makamlara verilmediğini savunarak, dosyaya kabul edilmemelerini talep etmiştir.

2. Mahkemenin değerlendirmesi

(a) Sözleşme'nin 2. ve 3. Maddeleri

(1) Genel ilkeler

54. İlgili içtihat ilkeleri, *F.G./İsveç* ([BD], no.43611/11, §§ 111-27, 23 Mart 2016), *J.K. ve Diğerleri/İsveç* ([BD], no.59166/12, §§ 77-105, 23 Ağustos 2016), *Khasanov ve Rakhmanov/Rusya* ([BD], (no.28492/15 ve 49975/15, §§ 93-116, 29 Nisan 2022) ve *M.N. ve Diğerleri/Türkiye* (no.40462/16, §§ 33-42, 21 Haziran 2022) davalarında Mahkeme tarafından belirtilmiştir.

55. Mahkeme, Sözleşme'nin yaşama hakkını güvence altına alan 2. maddesinin Sözleşme'deki en temel hükümlerden biri olduğunu yineler. Bu madde, 3. Madde ile birlikte, Avrupa Konseyi'ni oluşturan demokratik toplumların temel değerlerinden birini ifade etmektedir. İnsanların bireysel olarak korunmasına yönelik bir araç olan Sözleşme'nin amacı ve hedefi, hükümlerinin, sunduğu teminatları pratik ve etkili kılacak şekilde yorumlanmasını ve uygulanmasını gerektirir (bkz. diğer makamların yanı sıra, *McCann ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, 27 Eylül 1995, §§ 146-47, Seri A no.324, ve *Giuliani ve Gaggio/İtalya* [BD], no.23458/02, §§ 174 ve 177, AİHM 2011 (alıntılar)). Sınır dışı etme bağlamında- bahsekonu kişinin sınır dışı edilmesi halinde gideceği ülkede idam cezasına, işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muameleye veya cezaya maruz kalma riskiyle karşı karşıya kalacağına inanmak için önemli gerekçelerin bulunduğu durumlarda- Sözleşme'nin 2. ve 3. maddeleri, Akit Devletin söz konusu kişiyi sınır dışı etmemesi gerektiğini ifade etmektedir (*M.D. ve Diğerleri/Rusya*, no.71321/17 ve 8 diğerleri, § 89, 14 Eylül 2021). 3. madde bağlamında Mahkeme, söz

konusu hükmün işkenceyi ve insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleyi veya cezayı mutlak bir şekilde yasakladığını göz önüne alarak, sınır dışı edilme durumunda bu hükme aykırı bir muamele görme riskinden endişe duyulması için önemli gerekçelerin bulunduğuna ilişkin bir iddianın yakın bir incelemeye ve bağımsız ve titiz bir araştırmaya tabi tutulması gerektiğine karar vermiştir (bkz. *Babajanov/Türkiye*, no.49867/08, § 42, 10 Mayıs 2016, ve orada atıfta bulunulan davalar).

56. Değerlendirmede, oradaki genel durum ve başvuruların kişisel durumları ışığında, başvuruların gidecekleri ülkeye gönderilmelerinin öngörülebilir sonuçlarına odaklanılmalıdır (bkz. *Vilvarajah ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, 30 Ekim 1991, § 108, Seri A no.215).

57. Bu doğrultuda, değerlendirmenin başlangıç noktası, gidilecek ülkedeki genel durumun incelenmesi olmalıdır. Şiddetin yoğunluk derecesi o ülkeye yapılacak sınır dışı işleminin Sözleşme'nin 3. maddesini ihlal edeceği sonucuna varmak için yeterli olmadığı sürece, genel bir şiddet hali, normal şartlarda, söz konusu ülkeye yapılacak bir sınır dışı işlemi tek başına 3. maddenin ihlaline yol açmayacaktır. Mahkeme bu tür bir yaklaşımı yalnızca, ilgili kişi söz konusu ülkeye döndüğü zaman bu tür bir şiddete maruz kalacağından gerçek bir kötü muamele görme riskinin bulunduğu en uç durumlarda benimseyecektir (bkz. yukarıda bahsi geçen *Khasanov ve Rakhmanov*, § 96, ve orada bahsi geçen davalar). Buna bağlı olarak, söz konusu zamanda bir ülkedeki istikrarsız durum nedeniyle kötü muameleye maruz kalma ihtimali, tek başına 3. maddenin ihlaline yol açmaz (bkz. *Müslim/Türkiye*, no.53566/99, § 70, 26 Nisan 2005, ve orada atıfta bulunulan davalar).

58. Buna karşın, başvuranın sistematik olarak kötü muameleye maruz kalan bir grubun üyesi olduğunu iddia ettiği hallerde, Mahkeme, gerektiğinde güvenilir ve tarafsız kaynaklardan elde edilen bilgilere dayanarak, Sözleşme'nin 3. Maddesinin sağladığı korumanın, başvuranın söz konusu muamelenin varlığına ve kendisinin ilgili grubun üyesi olduğuna inanmak için ciddi sebepler olduğunu ortaya koyması halinde devreye girdiği kanaatindedir (bkz. *Saadi/İtalya* [BD], no.37201/06, § 132, AİHM 2008).

59. Belirli risk artırıcı koşullara ilişkin haklı bir nedene dayanan olası bir zulüm korkusuna rağmen bir grubun sistematik olarak kötü muameleye maruz kaldığının tespit edilemediği durumlarda, başvurular, kendilerini gerçek bir kötü muamele riskiyle karşı karşıya bırakacak başka özel ayırt edici unsurların varlığını ortaya koymakla yükümlüdür. Bu tür münferit koşulların ortaya

konulamaması, Mahkemenin Sözleşmenin 3. maddesine ilişkin herhangi bir ihlal tespit etmemesiyle sonuçlanacaktır (bkz: yukarıda bahsedilen *Hasanov* ve *Rahmanov*, § 100 ve orada atıfta bulunulan davalar).

60. Mahkeme, ilke olarak bir Akit Devlette uluslararası koruma talep eden kişinin en kısa sürede sığınma talebini bu talebi destekleyen gerekçelerle birlikte sunması ve ana vatanına geri gönderilmesinin, 2. maddenin kapsadığı hayatı tehdit edici duruma veya 3. maddeyi ihlal eden bir muameleye maruz kalma yönünde gerçek ve somut bir risk doğuracağına inanmak için sağlam nedenler bulunduğunu kanıtlayabilen deliller göstermesi gerektiğini özellikle yinelemektedir (bkz: yukarıda bahsedilen *F.G. / İsveç*, § 125). Genel bir kural olarak, bir sığınmacı, sınır dışı edilme sürecinde kendi durumunu varış ülkesindeki genel tehlikelerden ayırabilecek münferit ve dolayısıyla gerçek bir kötü muamele riskine dair kanıtlanmış bir beyanda bulunmadıkça ispat yükünü yerine getirmiş sayılamaz. Bu tür bir kanıt gösterilmesi durumunda bunun yarattığı şüpheleri gidermek Hükümetin görevidir (aynı yerde, § 120; ayrıca bkz: yukarıda bahsedilen *Hasanov* ve *Rahmanov*, § 109).

61. Öte yandan Mahkeme sığınmacılar hususunda, ilgili kişi için kısa bir sürede delil temin etmenin özellikle de söz konusu delilin kişinin kaçtığını iddia ettiği ülkeden temin edilmesi gerekiyorsa imkânsız olmasa da zor olabileceğini kabul etmektedir. Sığınmacıların sıklıkla içinde bulundukları özel durumdan dolayı beyanlarının ve destekleyici belgelerinin inandırıcılığını değerlendirirken çoğunlukla şüpheyi lehlerinde yorumlamak gerekmektedir (özellikle bkz: yukarıda kaydedilen *J.K. ve Diğerleri / İsveç*, §§ 92-93, ve *K.İ. / Fransa*, no. 5560/19, § 139, 15 Nisan 2021). Doğrudan belgeye dayalı delilin yokluğu bu nedenle tek başına belirleyici olamaz (yukarıda bahsedilen *J.K. / Diğerleri* ve *İsveç*, § 92, ve orada atıfta bulunulan davalar). Bir başvuranın bazı detaylarla ilgili beyanları kısmen mantıksız görünse de Mahkeme bu durumun iddiaların genelinin inandırıcılığını zorunlu olarak azaltmayacağını göz önüne almıştır (aynı yerde, § 93; ayrıca bkz: *S.H. / Malta*, no. 37241/21, § 85, 20 Aralık 2022).

62. Ancak, bilinen genel riske dayalı sığınma talepleriyle ilgili olarak, bu tür bir riske dair bilgiler çok sayıda kaynaktan serbestçe araştırılabilir olduğunda, sınır dışı etme durumlarında Sözleşmenin 2. ve 3. maddeleri kapsamında Devlete düşen yükümlülükler, yetkililerin bu riskin bir değerlendirmesini bizzat yapmalarını gerektirmektedir (bkz: yukarıda bahsedilen *F.G. / İsveç*, § 126, ve oradaki atıflar ve yukarıda bahsedilen *M.D. / Rusya*, § 97, 14 Eylül 2021).

63. Kötü muamele iddialarını yerel düzeyde inceleme standartlarına göre, Mahkeme Akit Devlet makamlarınca yapılan değerlendirmenin yeterli

olduğuna ve gerek yerel bulgularla gerekse diğer Akit veya Akit Olmayan Devletler, Birleşmiş Milletler organları ve muteber sivil toplum kuruluşları gibi başka güvenilir ve nesnel kaynaklardan elde edilen bulgularla desteklendiğine kanaat getirmelidir (örneğin bkz: *Mamazhonov / Rusya*, no. 17239/13, § 135, 23 Ekim 2014, ve orada atıfta bulunulan davalar.)

64. Risk değerlendirmesinin zamanlaması hususunda, Mahkemenin yerleşik içtihadına göre, kötü muamele riskinin varlığı öncelikle sınır dışı etme tarihinde Akit Devlet tarafından bilinen veya bilinmesi gereken dava olaylarına istinaden değerlendirilmelidir (bkz: yukarıda bahsedilen *F.G. / İsveç*, § 115). Ancak, Mahkeme dosyayı incelediği sırada başvuran, henüz iade veya sınır dışı edilmemişse, söz konusu tarih Mahkeme huzurundaki yargılamanın yapıldığı tarih olacaktır zira geçmişteki durum mevcut duruma ve muhtemel gelişimine ışık tutabileceği ölçüde dikkate değer olsa da belirleyici olan mevcut koşullardır ve bu nedenle yerel makamlar tarafından alınan nihai karardan sonra ortaya çıkan bilgilerin dikkate alınması gerekmektedir (bkz: *Salah Sheekh / Hollanda*, no. 1948/04, § 136, 11 Ocak 2007 ve *NA. / Birleşik Krallık*, no. 25904/07, § 112, 17 Temmuz 2008). Dolayısıyla bu tür durumlarda tam ve geleceğe yönelik etkili bir değerlendirme gereklidir.

(11) Genel İlkelerin Mevcut Davadaki Olaylara Uygulanması

65. Yukarıda belirtilen genel ilkeler ışığında, ilk önce başvuranların ulusal makamlara varış ülkesinde gerçek bir kötü muamele riskiyle karşı karşıya kalacaklarına inanmak için sağlam nedenler sunup sunmadığı değerlendirilmelidir. İkinci olarak, Mahkeme söz konusu iddiaların Sözleşmenin 2. ve 3. maddeleri kapsamındaki usul yükümlülüklerini yerine getiren yetkili ulusal makamlarca yeterince değerlendirilip değerlendirilmediğini ve vardıkları sonuçların ilgili delillerle yeterince desteklenip desteklenmediğini soruşturacaktır (bkz: yukarıda bahsedilen *F.G. / İsveç*, §§ 117-18; yukarıda bahsedilen *Mamazhonov*, § 161; yukarıda bahsedilen *K.İ. / Fransa*, §§ 121 ve 128-46, 15 Nisan 2021; ve yukarıda bahsedilen *S.H. / Malta*, §§ 80-102).

66. Mahkeme başta başvuranın beyanında özellikle sonradan Mahkemeye sundukları birtakım bilgi ve belgelerin yerel mahkemelere sunulmaması söz konusu olduğunda bazı zayıflıkların ortaya çıktığı hususunda ulusal makamlarla hemfikirdir (bkz: paragraf 43). Bu itibarla, İstanbul İdare Mahkemesi'ne ve Anayasa Mahkemesi'ne yapılan ibrazlarda, ilk başvuranın hükümet karşıtı protestolara katılmasının ardından hükümet yetkilileri tarafından izlendiği veya sosyal medyada Irak'taki eski işyerindeki amirinden tehditler almaya devam ettiği yönündeki suçlamaya değinilmemektedir.

67. Bununla birlikte Mahkeme sınır dışı edilmeleri tehdidiyle ilgili olarak başvuranların Irak'a geri dönecek olurlarsa yaşayacakları zulüm korkusunu açıkça dile getirdiklerini ve devam eden silahlı çatışmayı, geldikleri yer olan Ninova bölgesinde DEAŞ'ın varlığını ve başvuranların Sünni kimliğiyle ilişkilendirilen siyasi ve mezhepsel çekişmeyi belirttiklerini tespit etmektedir. Bu itibarla başvuranlar, Ninova bölgesindeki yetkili Irak makamlarınca verilen pasaportlarının tercüme edilmiş kopyalarını Türk göç idaresine, sulh ceza mahkemelerine ve İstanbul İdare Mahkemesi'ne ibraz etmişlerdir. Savlarını desteklemek amacıyla, iddiaya göre kendilerine ait olan ve DEAŞ üyelerince tahrip edilen bir evin fotoğraflarını da ibraz etmişlerdir.

68. Bu noktada Mahkeme, başvuranların iddialarının yerel makamlar tarafından değerlendirildiği dönemde Irak'ta ve Ninova bölgesinde mevcut olan ve çok çeşitli uluslararası kaynaklar tarafından desteklenen genel şiddet durumunu not etmektedir (bk. yukarıdaki 22-29. paragraflar). Dolayısıyla, çeşitli hükümet kaynaklarından ve bağımsız uluslararası insan hakları koruma örgütlerinin raporlarından elde edilen bilgilerin; Irak'taki genel güvenlik durumunun, esas olarak devam eden silahlı çatışma, terörizm ve kriminal şiddetin sonucu olarak ve ciddi bir insani kriz teşkil ederek son derece güvensiz olduğuna işaret ettiğini gözlemlemektedir. Başvuranların geldiği Ninova bölgesi de dahil olmak üzere, DEAŞ'tan kurtarılan bölgelerdeki güvenlik durumunun, bu bölgelerin yüksek sayıda sivil kayıpla sonuçlanan aktif çatışmalardan etkilenmeye devam etmesi nedeniyle daha da istikrarsız hale geldiği yinelenmiştir. Bildirildiğine göre DEAŞ, Irak güvenlik güçleriyle işbirliği yapmak ve kontrolü altındaki bölgelerden kaçmaya çalışmakla suçladığı sivilleri hedef almaya ve cezalandırmaya devam etmiştir; sivillerin evlerinin hukuka aykırı bir şekilde yıkılması da bu olaylar kapsamındadır. Öte yandan, genellikle terör örgütünü toplu olarak desteklediklerine veya işbirliği yaptıklarına inanılması sebebiyle bölgenin DEAŞ'tan geri alınmasına, Sünni topluluklara yönelik intikam saldırıları eşlik etmiştir.

69. Mahkeme ayrıca, yukarıda belirtilen kaynakların, özellikle ülkenin askeri eylemden ve önceki veya devam eden DEAŞ varlığından etkilenen bölgelerinden gelenler başta olmak üzere, Iraklıların söz konusu zamanda Irak'a zorla geri gönderilmesine karşı görüş bildirdiklerini belirtmektedir. Benzer şekilde, Iraklılara uluslararası koruma sağlamayı reddetme gerekçesi olarak iç kaçış veya yeniden yerleştirme alternatiflerine ilişkin olasılıkları ileri sürmek mantıksız görülmüştür.

70. Mahkeme, Anayasa Mahkemesi'nin geçici tedbir kararını verirken ve müteakiben kararın süresini uzatırken, Irak'taki genel güvenlik durumunu ve söz konusu zamanda orada devam eden silahlı çatışmaları dikkate aldığını ve başvuranların, Irak'a geri gönderilmeleri halinde 2. ve 3. maddelere aykırı muameleye maruz kalacaklarına dair tartışılabilir iddialarının gerekçesini

ortaya koydukları sonucuna vardığını belirtmektedir. Müteakiben Anayasa Mahkemesi, başvuruların Irak'a geri gönderilmeleri halinde gerçek anlamda bir kötü muameleyle maruz kalma risklerinin olduğuna dair yönündeki ispat yükümlülüğünü yerine getirmediği hükmüne varmıştır.

71. Mahkeme, yukarıda belirtilen hususları dikkate alarak, yerel makamların, başvuruların iade edilmeleri halinde gerçek anlamda bir kötü muamele riskine maruz kalabileceklerini işaret eden dava olaylarını bildiklerini veya bilmeleri gerektiğini gözlemlemektedir. Bu nedenle, başvuruların iddialarını ele almak ve olası kötü muameleyle ilişkin şüpheleri ortadan kaldırmak için kötü muamele riskini dikkatlice değerlendirmek onların görevidir (bkz. yukarıda atıfta bulunulan *Babajanov*, § 45 ve burada atıfta bulunulan davalar). Bu nedenle Mahkeme, yetkililerin bu iddiaları yeterince değerlendirme yükümlülüklerini yerine getirirken dikkatli bir inceleme yapıp yapmadıklarını ve yeterli ölçüde ilgili materyale dayanıp dayanmadıklarını incelemelidir (bkz. yukarıda atıfta bulunulan *F.G. / İsveç*, § 117).

72. Başvuruların sığınma talebinde bulunup bulunmadıkları taraflar arasında tartışmalı olsa da (bkz. yukarıdaki 45. ve 52. paragraflar), dava dosyasında başvuruların uluslararası koruma taleplerini açıkça belirttikleri iki sığınma dilekçesinin ve Ankara'daki BMMYK ofisi tarafından verilen mülteci kayıt belgelerinin kopyaları bulunmaktadır. Ayrıca, İstanbul 3. Sulh Ceza Mahkemesi, 7 Ağustos 2014 tarihli kararında, başvuruların sığınma taleplerinin o sırada inceleme aşamasında bulunduğunu açıkça belirtmiştir (bkz. yukarıdaki 13. paragraf). Yukarıda belirtilenler ışığında, Mahkeme, başvuruların sığınma taleplerini yerel makamların dikkatine sundukları kanaatinde.

73. Öte yandan Hükûmet, idari makamların, başvuruların sığınma talebini, ne başvuruların sığınma başvurularını yaptıkları aşamada ne de daha sonra, sınır dışı kararlarına itirazlarını gözden geçirirken, Sözleşme'nin 2. ve 3. maddelerinde yer alan ilkeler ışığında uygun bir incelemeye tabi tuttuklarını gösteren herhangi bir belge sunamamıştır. Aynı şekilde başvuruların, sığınma taleplerinin reddedilmesi kararının sonucundan haberdar edildiklerini de ispat etmemiştir. Buna ek olarak, dava dosyasında yetkililerin başvuruları gereğince bilgilendirdiği bir resmi sınır dışı kararının tebliğ edildiğini gösteren bir belge mevcut değildir.

74. Hükûmet, görüşlerinde, başvuruların iddialarının önce İstanbul İdare Mahkemesi, ardından da Anayasa Mahkemesi tarafından değerlendirildiğini bildirmiştir. Ancak Mahkeme, İstanbul İdare Mahkemesi'nin yürüttüğü incelemenin yalnızca sınır dışı kararının verilmesi için yasal koşulların yerine getirilip getirilmediğine odaklanmasından dolayı incelemenin Irak'ta bulunan

gerçek bir kötü muamele riskine ilişkin hiçbir değerlendirmeyi içermediğini belirtmektedir. Benzer şekilde, Anayasa Mahkemesi, şahısların Irak'a sınır dışı edilmeleri halinde zulme maruz kalmaya yönelik endişelerine dair makul gerekçeler bulunduğu iddialarını yeterince göz önünde bulundurmamıştır. Bunun aksine, Irak'taki, özellikle de başvuranların geldiği bölgedeki durumu dikkate almaksızın, başvuranların Irak'a sınır dışı edilmeleri halinde gerçek bir zulme maruz kalma riskinin varlığına dair tartışmaya değer bir iddia beyan edemediklerine karar vermiştir. Bu noktada, Mahkeme; Anayasa Mahkemesi'nin başvuranların ikamet adresleri veya geldikleri bölgeye ilişkin bilgi sağlamaktan kaçındıklarını öne süren tespitlerinin, başvuranlar esasında pasaportlarının tercüme edilmiş kopyalarını yerel mahkemelere ibraz ettiği ve bu belgelerin düzenlendiği yer açıkça Ninova olarak belirtildiği için geçerli olmadığını kaydeder.

75. Yukarıda kaydedilen mütalaalar, Mahkeme'nin ilgili dava koşullarına ve başvuranların Irak'a gönderilmeleri halinde maruz kalacakları riske ilişkin yerel makamlar tarafından yürütülen değerlendirmenin, Sözleşme'nin 2. ve 3. maddeleri kapsamında yer alan gereklilikleri yerine getirmediği çıkarımını yapması için yeterlidir. Dolayısıyla, Mahkeme, başlangıçta başvuranların ulusal makamlar ve akabinde Mahkeme önünde şikayetlerini sundukları zamana kıyasla Irak'taki iyileşen güvenlik koşullarının farkında olmakla birlikte; başvuranların iddialarına dair yeni bir *ex nunc* (geleceğe yönelik) değerlendirme yapılmadan Irak'a gönderilmelerinin, 2. ve 3. maddelerin usul yönünden ihlalini teşkil edeceği sonucuna varmıştır (benzer bir yaklaşım için bkz. *M.D. ve M.A. / Belçika*, no. 58689/12, § 67, 19 Ocak 2016, ve yukarıda anılan *S.H. / Malta*, § 102).

(b) Sözleşme'nin 13. maddesi

76. Mahkeme, söz konusu davada Sözleşme'nin 2. ve 3. maddelerinin ihlal edileceği sonucuna varmasına neden olan akıl yürütmeyi dikkate alarak, Sözleşme'nin 13. maddesi açısından aynı dava olaylarının ayrı ayrı incelenmesini haklı çıkaracak hiçbir gerekçe tespit etmemiştir. Bu nedenle, başvuranların bu başlık altındaki şikâyetlerinin esası hakkında ayrı ayrı karar vermenin gerekli olmadığı kanaatindedir (bkz. yukarıda bahsedilen *Babajanov*, § 52, ve *Amerkhanov/Türkiye*, no.16026/12, § 59, 5 Haziran 2018).

II. MAHKEME İÇ TÜZÜĞÜ'NÜN 39. MADDESİ

77. Mahkeme, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesi uyarınca, söz konusu kararın, (a) taraflar davanın Büyük Daire'ye sevk edilmesini talep etmeyeceklerini beyan edinceye; veya (b) davanın Büyük Daire'ye sevk edilmesinin talep edilmemesi halinde karar tarihinden üç ay sonrasına; veya (c) Büyük Daire Kurulu, Sözleşme'nin 43. maddesi çerçevesinde talebi reddedinceye kadar nihai hale gelmeyeceğini yinelemektedir (bkz. *A.A./İsveç*, no.4677/20, § 57,

13 Temmuz 2023).

78. Mahkeme, Hükümete Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca yapılan bildirimin (yukarıdaki 4. paragrafa bakınız), mevcut karar kesinleşene veya Mahkeme bu bağlamda başka bir karar alana kadar yürürlükte kalması gerektiği kanısındadır.

III. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

79. Sözleşme'nin 41. maddesi uyarınca:

“Mahkeme işbu Sözleşme veya Protokollerin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Taraf Devletin iç hukuku bu ihlali sadece kısmen telafi edebiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören tarafın adil tazminine hükmeder.”

A. Tazminat

80. Başvuranlar, manevi tazminat olarak toplamda 20.000 Avro (EUR) talep etmiştir.

81. Hükümet, bu meblağı aşırı bularak itiraz etmiştir.

82. Mahkeme, işbu davada Sözleşme'nin 2. ve 3. maddelerinin ihlalinin henüz gerçekleşmediğini gözlemlemektedir. Bu durumda Mahkeme, başvuranların Irak'a gönderilmeleri halinde karşılaşacakları risklerin gerçekliğine dair peşinen geleceğe dair bir değerlendirme yapılmaksızın sınır dışı edilmelerinin, bu maddelerin ihlali anlamına geleceğine dair tespitinin, yeterli adil tazmin teşkil ettiği görüşündedir (bkz. yukarıda bahsedilen *K.I./Fransa*, § 155).

B. Masraf ve Harcamalar

83. Başvuranlar ayrıca avukatlık ücretleri için 4.130 Avro, seyahat masrafları, kırtasiye, fotokopi, tercüme ve posta ücreti gibi Mahkeme önünde yapılan diğer masraf ve harcamalar için 123 AVRO talep etmiştir. Bu bağlamda, yasal temsilcilerinin otuz beş saatlik yasal çalışma yürüttüğünü gösteren bir zaman çizelgesi ve temsilcileriyle imzalanan bir yasal hizmet sözleşmesi sunmuşlardır. Kalan masraf ve harcamalar için herhangi bir fatura ibraz etmemişlerdir.

84. Hükümet, yalnızca fiilen yapılan masrafların geri ödenebileceğine işaret ederek bu iddialara itiraz etmiştir.

85. Mahkeme, elindeki belgelere ve Mahkeme içtihadında belirlenen kriterlere ilişkin olarak (bkz. *Yüksel Yalçınkaya/Türkiye* [BD], no.15669/20, § 429, 26 Eylül 2023), tüm başlıklar altındaki masrafları ve harcamaları kapsayan 2.500 Avro'luk tutarın tazminat olarak ödenmesini makul görmektedir.

C. Gecikme Faizi

86. Mahkeme, gecikme faizi olarak, Avrupa Merkez Bankası'nın kısa vadeli kredilere uyguladığı marjinal faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranın uygun olduğu kanaatindedir.

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, OYBİRLİĞİYLE,

1. Başvurunun kabul edilebilir olduğuna;
2. Başvuranların, Türk makamları tarafından o ülkede karşılaşacakları riskler hakkında bir değerlendirme yapılmaksızın Irak'a geri gönderilmeleri halinde, Sözleşmenin 2. ve 3. maddelerinin usul bakımından ihlal edilmiş olacağına;
3. Sözleşme'nin 13. maddesi uyarınca şikâyetin esasını incelemeye gerek olmadığına;
4. Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca, yargılamanın usulüne uygun olarak yürütülmesi açısından, başvuranların, mevcut karar kesinleşene kadar veya bir sonraki emre kadar sınır dışı edilmemesinin arzu edilir olduğunu bir kez daha Hükümetin dikkatine getirmeye;
5. İhlal tespitinin, başvuranların uğradıkları manevi zarar için başlı başına yeterli adil tazmini oluşturduğuna;
6.
 - (a) Davalı devlet tarafından başvuranlara, masraf ve harcamalar için, kararın Sözleşme'nin 44 § 2 maddesi uyarınca kesinleşmesinden itibaren üç ay içerisinde, 2.500 Avroya (iki bin beş yüz Avro) ek olarak başvuranlardan talep edilebilecek her türlü verginin ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden davalı Devletin para birimine çevrilerek ödenmesine;
 - (b) Yukarıda bahsi geçen üç aylık sürenin bittiği tarihten ödeme gününe kadar, yukarıda bahsedilen meblağa, Avrupa Merkez Bankası'nın sözkonusu dönem için geçerli olan marjinal kredi faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranda basit faiz uygulanmasına;
7. Başvuranların adil tazmine ilişkin diğer taleplerinin reddedilmesine *karar vermiştir.*

İşbu karar, İngilizce olarak tanzim edilmiş ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77 §§ 2 ve 3. maddeleri uyarınca 6 Şubat 2024 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

J.A. AND A.A. v. TÜRKİYE JUDGMENT

Hasan Bakırcı
Yazı İşleri
Müdürü

Arnfinn Bârdsen
Başkan